

Een jaar lang een "Raam" open op de literatuur

Van het literaire maandblad RAAM* liggen een aantal gewone nummers en enkele speciale afleveringen op een stapeltje voor me. Het wordt tijd dat ik u deelgenoot maak van de geestelijke vreugde die ik aan elk van die nummers heb beleefd.

Ogenscheinlijk kom ik daar wat laat mee aandragen, maar meer dan schijn is dit niet. Om te beginnen wordt wijn van een goed jaar slechts beter door te liggen. Verder heb ik het een tijdje willen aanzien: mijn eerste reactie kon wel eens te vlug zijn geweest. Het kon ook zijn, hield ik me voor, dat toevallig twee, drie, zelfs vier nummers achter elkaar op mijn tafel terecht waren gekomen, die opvallend en voorbeeldig goed waren. Je weet het immers nooit. De verrassingen zijn nu eenmaal de wereld niet uit, niet eens in het rijk der literaire tijdschriften, waar, naast een eeuweling als Dietsche Warande en Belfort, peuters en kleuters rondscharrelen, aamechtige maagden schuwe blikken naar woelige warhoofden werpen en geregeld te vroeg geboren onvermijdelijk het loodje leggen.

Hoe oud (jong) RAAM reeds (nog) is staat nergens op de kaft of in een impressum vermeld, maar wel is het zo dat RAAM is voortgesproten uit ROEPING, dat in 1922 het levenslicht zag als forum van de zich (ook) literair emanciperende «katoelike» auteurs in de eerste helft van deze eeuw in Nederland. Tot voor bijna twee jaar werd RAAM door Bruna, Utrecht uitgegeven. Toen al te duidelijk werd hoe weinig verwantschap er was tussen Bruna's fonds en dit tijdschrift werd met ingang van nr.81 van februari 1972 overgestapt naar de uitgeverij Orion, Brugge-Utrecht. Meteen werd de Noord-Zuidverbinding ook in de redactie verder uitgebouwd.

Elk (gewoon) nummer van RAAM bevat, naast «de kapstok» (daarmee zijn de vaste rubrieken bedoeld als «Nieuwe boeken» en «Raam-journaal»), kritische en creatieve prozabijdragen naast poëzie, die tot aangename verrassing van de gemiddelde lezer die ik ben, niet alleen leesbaar maar ook verstaanbaar zijn. Bovendien heb-

de nodeloze opeenstapeling van bastaarden als in «De dialectiek tussen dagboek en boek, tussen diskontinuiteit van de werkelijkheid in de ephemeriden en de continuïteit der zelfwording, tussen de passiviteit in het schrijven, vindt een materiële neerslag in de externe dualiteit van de typografische voorstelling...» moet u wel even wennen.)

Nr. 82 - maart 1972:
Extra-nummer rond de vraag «hoe de religie voor wie literatuur bedijft een bron van inspiratie dan wel van ergernis kan zijn en of religie daarbij hindernis is of werkgebied», met verhelderende bijdragen van o.m. Jan Elemans (over zichzelf) en Coen Bersma (over de religieuze elementen in het literaire werk van W.F. Hermans).

Nr. 83 - mei 1972:
Frans Depeuter : 30 (verhaal) en J. van Kilsdonk: Preek (n.a.v. de geschriften van Gerard K. (van het) Reve).

Nr. 84 - juni 1972:
Geert van Beek (gedichten) en Gerard Knuvelder (Aan de bronnen van de moderne poëzietheorie).

nr. 85 - aug. 1972:
Willy Spillebeen : De sluitsteen van Nijhoffs evolutie.

nr. 86 - sept. 1972:
Speciale aflevering gewijd aan Pierre Borgue (ps. voor de in het

Nr. 93 - maart-apr. 1973:
Sjef van Esch : En de jaren geleken gekleurde vogels (gedicht) en Jeanne Liedmeier: Drie Russische dichters over de tijd.

Nr. 94 - mei 1973:
Jacques Kruithof : Fictionaliteit; Eldert Willems: Kroniek van de poëzie (I) - Nieuw-realistische varianten: Jan Cartens: Bevrijding (verhaal).

Nr. 95 - juli 1973:
Claude van de Berge (in de inhoudstafel staat Claude van den Berg!!): De vernietiging (verhaal?), J.J. Wesselo : Kunst als kunst vooralsnog en Manuel Kneepkens: Op de veranda (Verdere nummers niet toegekomen.)

Nr. 96 - dec. 1972:
Anton Korteweg (gedichten) en D.A. Cornets de Groot (De opbouw van Vestdijks romans).

nr. 91 - jan. 1973:
Cornel Verhoeven over De poëतिक van Ovidius, Mark Insingel: Drie teksten (poëzie) en A.F. Ruitenbergh de Wit : De honden van Achterberg.

nr. 92 - febr. 1973:
Raymond Bruning : Nietzsches oorspronkelijkheid en Bertus Dijk : De poëzie van Carlos Drummond de Andrade (gevolgd door 13 gedichten van deze).

KULTUREEL LEVEN

Bezinning met V.d. Donck

25 maart 1902 werd te Maaseik Emiel Vander Donck geboren. Zijn vader was een bekend drukker-uitgever, zijn moeder de dochter van F.A. Robijns, opvoeder-dichter, inspecteur bij het lager onderwijs. Op 6-jarige leeftijd verloor Emiel zijn vader. Als weesjongen heeft hij dat gemis sterk gevoeld en omdat hij zo jeugdig gekonfronteerd werd met het lijden, heeft hij zich later tot doel gesteld: priester worden om te midden van zijn volk te kunnen staan en hulp te bieden aan mensen-in-nood. Emiel Vander Donck is thans kunnink en auteur van «Bezinning» heel recent verschenen.

Zijn lager onderwijs deed hij aan de rijksmiddelbare school te Maaseik. Het was tijdens de Eerste Wereldoorlog. «Ik was lid van de Vlaamse studentenbond en werd opgevoerd in die sfeer van weldoend romantisme, dat na de oorlog wel eens voor aktivisme

noemd in St.-Roch. Daar vertaalde hij uit het Duits «Uren van Stilte» door A. Heilmann. Te St.-Huibrechts-Lille was hij gedurende 7 jaar de landelijke pastoor bonus van goede mensen, schreef zijn mooiste werke «Paaspel voor kleine meisjes» (noot uitgegeven), herwerkte hij «Paulus' bekering» en schreef hij het «Lambertusspel» dat later in Hasselt, in opdracht van «Het Davidsfonds» zou opgevoerd worden. Daar schreef hij ook twee toneelstukken: «De zware dagen van Boer Lenders» en «Laat Berouwen».

In 1939 verscheen «Het Kind», vijf causeries verlicht met kinderkoppen, gemaakt door de bekende fotograaf Pater Longinus de Munter. In 1942 verscheen zijn standaardwerk «Parochiële-turgie» (in twee maanden tijds 2000 ex. verkocht kende een tweede druk en zelfs een derde druk speciaal voor Nederland).

In 1945 werd V.d.D. pastoor te Berbroek. Daar kwam hij tot zijn grote vreugde tot de ontdekking dat hij boeteren kon. Met fierheid laat hij mij een tiental van de destijds gemaakte koppen bewonderen. Dan werd hij pastoor te Waterschei. Daar werd bijna al zijn tijd besteed aan de zielzorg van zijn 12.000 parochianen. Toch vond hij nog de tijd om het eerste Nederlands Lectorium te schrijven, waarvan meer dan 3.000 ex. in het Nederlands taal-

versleten werd», vertelt V.d.D. verder. «Ik liep in die tijd hoog op met alle Jeuzieten en speciaal met de paters Ballings en Teysmans uit Alken. Reeds op de 5de droomde ik ervan Jezuiet te worden. Maar stilaan liet ik die gedachten varen.

Als letterkundige schreef V.d.D. zijn eerste werk op 21-jarige leeftijd aan het Groot Seminarie te Luik. Het was «Paulus' bekering», een bijbelspel in verzen (het werd nooit gedrukt maar wel opgevoerd in St.-Huibrechts-Lille, toen V.d.D. er kapelaan was). Zijn tweede werk was «Sober», een zedenspel in dicht en proza. Hij schreef het te Leuven en het werd later op handschrift opgevoerd door Theo Op de Beek te Berchem. Later werd hij tot leraar be-

Robert Vandereycken in Italië

De Italiaanse «biennale d'arte triveneta» is in de internationale kunstwereld een begrip geworden. In het rijk geïllustreerde katalogus, uitgegeven naar aanleiding van deze biennale 1973 stelt Stanislao Ceschi zeer terecht dat zij door haar vitaliteit en door het aantrekken van grote meesters uit de beeldhouwkunst reeds na 20 jaren bestaan de betekenis verworven heeft van «een werkelijke bladzijde uit de wereldgeschiedenis der beeldhouwkunst».

Alle hedendaagse stromingen zijn op deze tentoonstelling vertegenwoordigd, de traditionele figuratie, het nieuwe realisme, vooruitstrevende richtingen tot en met de avant-garde. We lezen zulks in een bijdrage van Fulvio Pardini in het katalogus. Hij

verwijst tevens naar het feit dat de biennale 1973 zo maar eventjes 112 Italiaanse en 25 buitenlandse bronsbeeldhouwers groepeerd. De 18 werken, die buiten reeks een soort retrospectieve der biennale bieden, niet meegerekend, zijn er in totaal 260 kunstwerken uit alle hoeken van onze planeet samengebracht. De deelnemers kunnen de meest uiteenlopende esthetische opvattingen huldigen, één ding hebben ze allen gemeen: kwaliteit.

Guido Perocco, een ander in-leider, schrikt er niet voor terug achter deze uitzonderlijke tentoonstelling de geest van Giotto en Donatello te ontwaren. In het retrospectieve gedeelte der tentoonstelling vinden we namen als Minguzzi, Cansagra, Jean Arp, Lynn Chadwick, Jac-

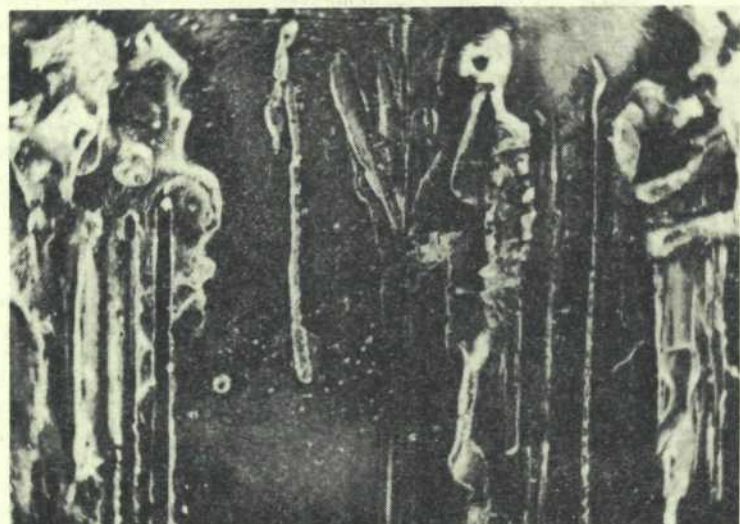
ques Delahaye, Ossip Zadkine en anderen. De buitenlandse inzending omvat kunstenaars uit Japan, Oostenrijk, Frankrijk, Engeland (Chadwick), Griekenland, Spanje, de States (met Joan Fitzgerald), Joegoslavië, Polen, Roemenië, Duitsland (met Heng en Götze), Zwitserland en ook ons eigen land met als enige exposant de Limburger Robert VANDEREYCKEN.

Onze gouvgenoot, die leraar is aan de Hasseltse kunstakademie, is er vertegenwoordigd met twee prachtige bronzen: «Monument voor een vriend» en «Plant». Vooral de laatste jaren zien we in onze kunsttribunen de naam Vandereycken voortdurend opduiken, telkens naar aanleiding van zowel nationale als internationale verwezenlijkingen en onderscheidingen. We denken bijvoorbeeld aan zijn verblijf te Nice op uitnodiging, na een strenge selectie, van het internationaal kunstontmoetingscentrum.

Vandereycken is een universeel kunstenaar, die telkens met meer dan gewoon talent de meest verscheiden kunstdisciplines beoefent: grafiek, tekening, schilderij, brons, keramiek, koper en zilver.

Als leraar heeft hij een reeks jonge artiesten gevormd en gekneed, waarvan Limburg nog heel veel te verwachten heeft.

Andere tentoonstellingen van Vandereycken in het buitenland liggen in het verschiet. Te zijner tijd zullen wij daar op terugkomen.

De «bronzen» die Robert Vandereycken in Italië exposeert: «Plant» en «Monument voor een vriend».

Katolieke Franse auteurs: wie neemt de aflossing waar?

Het is herfst, en nat en rille-riig. De dag van Allerzielen nadert, en dan denk je aan mensen die zijn heengegaan. Vandaag wil ik het meer bepaald hebben over katolieke auteurs.

SIMONE WEIL (†1943) «De Rode Maagd»

Als men getuigenissen leest over deze dochter van een Parijs geneesheer van Joodse afkomst, dan hoort men vertellen dat zij - oudleerlinge van Alain - zich volkomen heeft willen wijden aan de Anderen. Mateeloos, grenzeloos. En wel in die mate dat zij haar gezondheid zo zeer verwaarloosd heeft, dat ze met zoveel energie zich inzette, dat ze op 34 jaar letterlijk opgebrand, verteerd was...

Superintelligent. Oermoerlijk karakter. Konsekvent tot in het uiterste: «ce que je ne supporte pas, c'est qu'on transige...»

In 1931 wordt ze leresares filosofie in Puy en interesseert zich meer en meer voor het arbeidersprobleem. Ze wordt fabrieksarbeidster, o.m. bij Renault. In 1936 gaat ze als strijdende militante naar Spanje, gaat na haar terugkeer op een hoes werken en overlijdt in Engeland in 1943...

Posthuum verschenen: «La Condition Ouvrière» (1951) en «Réflexions sur les causes de la Liberté et de l'Oppression sociale» (1955). Ze ontdeed er de uitbuiting der mensen in de industriële samenleving. Een uitbuiting die ze niet kende van horen

GEORGES BERNANOS (+ 1948) «Het schrijvend geweten»

Het is niet toevallig dat Weil een getuigenis van konsekwentie aflegt aan het adres van Bernanos: zijn «Journal d'un Curé de Campagne» (1936) (film van R. Bresson) is zeker een hoogtepunt uit de kristelijke literatuur, net zoals het scenario en drama «De laatste op het schavot» (éd. 1949) en Bernanos die er de stem van het geweten in verdedigt, heeft nooit opgehouden te waarschuwen tegen een «morale du confort». Ook hij schreef over de wrede Spaanse burgeroorlog (Les Grands Cimetières sous la Lune 1938). Ook hij kwam op voor de échte vrijheid en viel scherp de Machine-Beschaving aan die, langs massa-media om, ons denken vernietigt. «Il faut se hater de sauver l'homme parce que (...) demain il ne voudra plus être sauvé...».

De Franse katoelike literatuur heeft sedert WO II heel wat topfiguren verloren: Claudel in 1955; Mauriac in 1970; Marcel in 1973. Blijft nog Julien Green. En die is 73... Wie neemt de aflossing waar?

G. Wulms

Wie is er bang voor Gunter Wallraff?

In «Het Belang van Limburg» van 9 september kon je al lezen dat er in West-Duitsland een beruchte en geduchte industrie-Uilenspiegel met de naam Wallraff rondwaarde. Hij was toen ingebroken in een groot chemisch bedrijf dat zich ondanks heftige tegenstand had gevestigd in een soort «Bokrijk van het Ruhrgebied», had er fotokopieën gemaakt van al het materiaal dat kon bijdragen tot ontsluiting van de manipulatietodes en niets of niemand had hem weerhouden dit alles te publiceren. Dat op ogenblik had Gunter Wallraff heel wat achter de rug. In Frankfurt op de boekenbeurs stond hij opnieuw in het middelpunt van de belangstelling, zodanig dat hij volgende maand voor een half jaar uitwijkt naar Siberië.

EEN RARE VOGEL

Wallraff werd geboren in de buurt van Keulen, waar hij nu nog woont, en kreeg na zijn humaniora een opleiding als boekhandelaar; hij weigerde zijn legerdienst en werd na veel psychiatrisch gesjacher ontslagen. Van 1963 tot 1965 werkte hij in vijf verschillende industriebedrijven, daarna als redakteur bij «Pardon». In 1966 verschenen zijn eerste industriereportages in boekvorm, waarvoor hij van zijn Bundesland Nordrhein-Westfalen prompt een prijs kreeg. Minister president Kühn van de SPD gaf hierop te kennen dat bij de prijsverlening in het vervolg de «demokratische wortels» van de kandidaten beter onderzocht moesten worden.

Topper in Frankfurt

HELEMAAL NIET GELIEFD

Deze man, overigens een familielid van Heinrich Böll, schrijft geen sensatiereportages, maar geeft ons een beeld van het alledaagse leven dat door 12 miljoen arbeiders en arbeiders in de Bondsrepubliek 40 uren per week wordt geleid en geleiden. Hij schildert de psychologische en familiale conflicten die ontstaan na acht uren bandwerk: hoe men 's avonds naar huis komt, moe, met juist nog de kracht om te eten en de TV aan te zetten. Wallraff ontdekt de truiks waarmee arbeiders op kosten van de werknemer geld sparen en hun winst vermeerdere, hoe er met de arbeider wordt omgesprongen zoals ongeveer in het leger: «... elke rechtlijn moet strikt worden gevolgd niemand mag deze richtlijnen wijzigen, zelfs niet wanneer ze hem volmaakt zinloos lijken...» Wallraff maakt zonder hoos schrift, hij ondervindt het aan zijn eigen lijf: hij vraagt altijd om een onbelangrijke job als hulpbeheerder, loopjongen of portier, hij laat zich uitschelden en beduvelen, hij past zich aan en neemt elk detail in

Engelmann/Wallraff Ihr da oben - wir da unten

Nu Chili, Israël en de eigen politieke Sacharov en andere Russische protesterende auteurs op de achtergrond hebben teruggedrongen, deze (prettige) anekdote:

Een Sovjet-minister is op bezoek bij een kollega en ontdekt dat diens dactylo «Oorlog en Vrede» van Tolstoj samizdat-papier aan het over-tikken is: (Samizdat: verboden, klandestiene pers)

— «En?» vraagt hij.

— «Ach...» zegt de kollega: «dat is voor mijn dochter».

— «?».

— «Ja. Als ze denkt dat «Oorlog en Vrede» verboden literatuur is leest ze hem misschien...».

(Le Monde 11-10-73).

Alle op deze kulturele blad, besproken boeken (en ook andere) zijn verkrijgbaar bij **BOEKHANDEL «HEIDELAND»** Grote Markt 1, Hasselt

hun voorouders vastkregen wat ze nu bezitten. Tegelijkertijd schrijft hij de geschiedenis van het Westduits noorlogs kapitaal, volgens Engelmann zeer dikwijls een illustratie van het motto «gestolen goed, gedijt goed».

Gunter Wallraff bezocht «uns da unten», als portier en brievenverdelers van het grootste Duitse verzekeringsbedrijf Gerling, als lakei in het kasteel van een vorst. Hij heeft er het klimaat gepeld op alle verdiepingen, de bedienden uitgehoord, de post doorsnuffeld. Tot slot heeft hij 's nachts een TV-ploeg binnengesmokkeld, het heilige der heiligen van de grote meneer Gerling gefilmd en zich zittend op Gerlings werktafel laten fotograferen. Hoe moest hij zich echter laten ontslaan: «Ik heb bij Gerling een van de duizend tegenstrijdigheden zichtbaar gemaakt door als een-voudig portier in uniform te gaan eten in het restaurant van de direktors. U moet weten dat er bij Gerling op vier niveaus wordt geeten. Wat een grote onzekerheid en verwarring die aktie stichtte kunt U zich onmogelijk voorstellen. Als een vuurtje liep het gerucht door het koncern,

waarbij ik natuurlijk de lachers aan mijn kant had. De verantwoordelijken hebben het natuurlijk niet gewaagd mij nog dezelfde dag te ontslaan, want het lachen had dan nog in woede kunnen omslaan. Pas 's anderendaags kreeg ik mijn ontslag, zonder motivering, ik kreeg mijn loon nog een maand verder betaald, maar moest in elk geval thuis blijven.»

2 MILJOEN VOOR 'T MANUSKRIFT

Kort nadien, toen bekend werd dat Wallraff een werk over het koncern op touw had staan werd hem door een bemiddelaar 2 miljoen Bfr. aangeboden voor het manuscript. Een hogere onderscheiding was niet denkbaar, de feiten werden al toegegeven voor ze gepubliceerd werden. Noch tegen de beschuldiging van omkoperij, noch tegen het boek zelf werd intussen klacht ingediend.

Het resultaat is verbluffend. Wallraff mag er zijn. Nog zo'n man zou ons niet schaden.

Bernt Engelmann en Gunter Wallraff: «Ihr da oben - wir da unten» 384 blz., DM 28, bij Kiepenheuer und Witsch.

Marcel Grauls